
Београдска дефектолошка школа
Вол. 20 (2), бр. 59, 329-338, 2014.

УДК 376.4

Примљен: 20.5.2014.

Прихваћен: 25.6.2014.

Оригинални научни чланак

СОЦИОЕКОНОМСКИ СТАТУС И ОПШТИ ШКОЛСКИ УСПЕХ УЧЕНИКА С ЛАКОМ ИНТЕЛЕКТУАЛНОМ ОМЕТЕНОШЋУ¹

*Александра Ђурић-Здравковић²,
Мирјана Јајунца-Милисављевић, Сања Гајић*

Универзитет у Београду,
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Циљ овог истраживања је утврђивање повезаности социоекономског статуса породице ученика с лаком интелектуалном ометеношћу и њиховој оштрејој школској успеау.

Истраживање је сироведено на узорку од 120 испитаника оба пола, уз поштовање критеријума за њихов избор: количник интелигенције ученика од 51 до 69, календарски узраст од 12 до 15 година и 11 месеци, школски узраст од V до VIII разреда и одсуство неуролошких, психијатријских, емоционалних и вишеструких сметњи.

У истраживању је коришћен Упитник о социјалном статусу породице. Оштрејој школској успеау је преузет увидом у педагошку документацију школе.

Иако је резултатима утврђено да аспекти културних навика корелира са оштрејом школском успеау ($p > 0,05$), укупан социоекономски статус породице ученика није повезан са овом варијаблом.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: социоекономски статус, оштрејој школској успеау, ученици с лаком интелектуалном ометеношћу

---

¹ Чланак представља резултат рада на пројектима: "Креирање Протокола за процену едукативних потенцијала деце са сметњама у развоју као критеријума за израду индивидуалних образовних програма" (бр. 179025) и "Социјална партиципација особа са интелектуалном ометеношћу" (бр. 179017), чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² E-mail: aleksandra.djuric.aa@gmail.com

УВОД

Велики број истраживача фокусира се на испитивање породичних детерминанти школског постигнућа ученика, као што су: социоекономски статус породице, образовни ниво родитеља, величина породице, ангажовање родитеља у активностима школе. Истраживачи у едукацијским областима користе термин "социоекономски статус" да би означили индивидуалну или породичну позицију у хијерархијском континууму који је дефинисан варијаблама као што су: тип домаћинства, степен образовања, занимање, породични приходи и место становања. Такви параметри су индиректно повезани с процесом социјализације и карактеристикама индивидуе или породице (Милошевић, 2002).

Проучавајући социоекономски статус породице, неки аутори су утврдили статистички значајну повезаност са општим успехом ученика, показујући тиме да су родитељи из вишег социоекономског слоја процењени као више укључени у дететов школски живот (Goldin, 2007). Такође, запосленост родитеља и материјално стање породице је процењено као значајан фактор који утиче на прилагођавање школи и школско постигнуће. Ученици који живе у породицама у којима оба родитеља раде и где се материјално стање оцењује као добро су академски успешнији (Ђурић-Здравковић, Јапунца-Милисављевић, Гагић, 2013). Резултати студија социоекономског статуса породице, као корелата развоја указали су на значајне ефекте који он може да има на различите аспекте развоја деце и адолесцената, поготово на мотивацију за школско учење (Михић, Зотовић, Јерковић, 2006).

Истраживања показују да ученици из породица са бољим социоекономским статусом имају тенденцију да се фокусирају на унутрашње факторе, као што су изазов, постигнуће и испуњење настало учењем, док се ученици нижег социоекономског статуса фокусирају на спољашње награде, као што је очекивани материјални исход активности (Kusurkar et al., 2011).

Нека истраживања показују да социоекономски статус ученика није фактор који значајно утиче на његов успех и не одређује га доминантно. Лоше материјалне прилике породице јесу отежавајући, али не и одлучујући фактор за школску успешност и мотивацију, као што и добра социоекономска породична ситуација може бити олакшавајућа, али не и одлучујућа за успешност (Максимовић, 2007).

Биро, Нововић и Товиловић у свом истраживању наглашавају да су различита обележја социоекономског и културног статуса породица ученика са интелектуалном ометеношћу у значајној вези са постигну-

ћем функционалних академских вештина, при чему посебно наглашавају сниженост квалитета некогнитивних фактора, у првом реду мотивације за учење у случајевима лошег социоекономског и нестимулативног културног статуса (Биро, Нововић, Товиловић, 2006).

Циљ овог истраживања је утврђивање повезаности социоекономског статуса породице ученика с лаком интелектуалном ометеношћу (ЛИО) и њиховог општег школског успеха.

МЕТОД РАДА

Узорак

Истраживање је спроведено на узорку од 120 испитаника оба пола.

При избору испитаника поштовани су следећи критеријуми: количник интелигенције ученика у опсегу ЛИО (од 51 до 69), календарски узраст од 12 до 15 година и 11 месеци (за сваку календарску годину испитано је по тридесеторо деце (АС=13,73, СД=1,03), школски узраст који је подразумевао укључивање ученика од V до VIII разреда (за сваки разред је испитано по тридесеторо ученика) и одсуство неуролошких, психијатријских, изражених емоционалних и вишеструких сметњи.

У узорку је било заступљено више испитаника мушког пола, њих 68 (56,7%), у односу на испитанике женског пола којих је било 52 (43,3%).

Одличан општи школски успех имало је 42 (35 %) ученика, врло добар 28 (23, 3 %) ученика, затим добар 29 (24, 2 %) ученика, док је у узорку најмање било ученика са довољним општим школским успехом, њих 21 (17, 5 %). Просечан општи школски успех узорка био је врло добар 3,76 (АС = 3,76, СД = 1,12).

Инструменти и процедура

За испитивање социо-економског и културног статуса породица ученика коришћен је *Упитник о социјалном статусу породице* (Ђигић, 2007) који је обухватао три аспекта: образовање родитеља, економски статус и културне навике испитаника и чланова његове породице. Овај упитник сачињен је од 12 ајтема врло јасног садржаја са чињеничним, алтернативним одговорима који потврђују информације из свакодневног живота ученика. Намењен је ученицима основношколског узраста, а први пут је примењен у популацији ученика с ЛИО. Сматрамо да је садржински врло јасан, да не укључује могућност двосмислених одговора и због тога је примерена за ученике с ЛИО.

За потребе статистичке анализе подаци из упитника су квантификовани тако да се одговорима припише одговарајући број бодова назначен испред одговора. Када се одговори кодирају у одговарајуће бројеве, онда се са њима може манипулисати на различите начине:

- тако што ће збир бодова свих делова упитника чинити укупан социоекономски статус (СЕС),
- тако што ће збир бројева који одговарају одговорима на питања из сваког од три дела упитника (образовање родитеља, економски стандард породице, културне навике) дати скор за сваки од тих аспеката СЕС статуса;
- тако што се могу узети у обзир појединачне ставке и вредности изабраних одговора.

Већи број бодова означава повољнији статус, а мањи број бодова означава неповољнији статус. Као мера образовања оба родитеља узета је средња вредност бодова који припадају одговарајућој школској спреми сваког родитеља појединачно. За сваки од наведених елемената економског статуса породице рачуна се назначени број бодова и узима њихов збир. Као укупна мера културних навика испитаника и његове породице узет је укупан број поена приписан одговорима у овом делу упитника.

Подаци о општем школском успеху испитаника овог истраживања преузети су увидом у педагошку документацију школе.

Истраживање је спроведено у основним школама на територији града Београда у којима се образују ученици с ЛИО. Испитивање је спроведено индивидуално, у континуитету, без временских пауза.

Обрада података

Током статистичке обраде примењени су следећи статистички поступци:

- стандардни дескриптивни статистички показатељи: фреквенције, проценти, аритметичка средина, стандардна девијација и распон резултата;
- Пирсонов коефицијент линеарне корелације (r) за испитивање веза између варијабли.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Испитивање социоекономског и културног статуса породица ученика обухватало је три аспекта: образовање родитеља (ОР), економски статус (ЕКС) и културне навике (КН) испитаника и чланова његове породице. Због лакше обраде података дефинисана је варијабла укупног социоекономског статуса (СЕС) која представља збир бодова свих делова упитника.

Увидом у Табелу 1 која даје просечне вредности бодова остварених на сва три дела Упитника о социјалном статусу породице уочава се изузетно мали број остварених бодова у делу упитника који се односи на образовање родитеља испитаника, затим просечно 15,01 поен, од максималних 21, остварен у делу упитника који се односи на економски статус и присуство сиромашних културних навика квантификованих кроз мали број остварених поена (АС=3,92). Дакле, испитаници узорка долазе из породица у којима је образовање родитеља ниско, а културне навике изузетно ограниченог опсега. Наизглед, изузетак чини само економски статус породице. Кажемо наизглед, из разлога што су испитаници нашег узорка наводили поседовање објеката који одређују квалитетан економски статус (аутомобил стар 20 и више година, стари компјутер, стари телевизор, неисправан музички уређај), без обзира на њихову реалну вредност.

Табела 1 – Просечни скорови испитаника на Упитнику социјалног статуса породице

	ОР	ЕСП	КН	СЕС
АС	3,37	15,01	3,92	22,30
СД	2,04	2,94	3,51	6,93
Мин	0,00	6,00	0,00	8,00
Макс	10,00	21,00	18,00	46,00

Легенда: образовање родитеља (ОР), економски статус (ЕКС), културне навике (КН), укупан социоекономски статус (СЕС)

У намери да се испита повезаност сва три дела Упитника о социјалном статусу израчунате су њихове интеркорелације. Добијени резултати су приказани у Табели 2. Запажа се да је Пирсоновим коефицијентом линеарне корелације потврђена корелација сваког међусобног односа и то од средње повезаности између варијабли КН и ЕСП ($r=0,414$), ОР и ЕСП ($r=0,548$) и ОР и КН ($r=0,545$), преко високе између варијабли ЕСП и СЕС ($r=0,795$) до веома високе у којој су се нашле варијабле ОР и СЕС ($r=0,803$) и КН и СЕС ($r=0,842$).

**Табела 2 – Интеркорелација делова
Учешћеника о социјалном стању**

	ОР	ЕСП	КН
ЕСП	0,548**		
КН	0,545**	0,414**	
СЕС	0,803**	0,795**	0,842**

** $p < 0,01$

Легенда: образовање родитеља (ОР), економски статус (ЕСП), културне навике (КН), укупан социоекономски статус (СЕС)

Сагледавајући корелације испитаних аспеката социоекономског статуса и општег школског успеха уочава се да је само квалитет успостављених културних навика у ниском корелативном односу са општим школским успехом ($r=0,18$, $p=0,04$). Дакле, закључује се да виши ниво културних навика подразумева бољи општи школски успех.образовање родитеља, економски статус породице и укупан социоекономски статус нису статистички повезани са општим школским успехом код испитаника овог узорка ($p > 0,05$).

**Табела 3 – Коефицијенти Пирсонове корелације СЕС
и општег школског успеха**

		r	p
Социоекономски статус породице	ОР	0,06	0,52
	ЕСП	0,04	0,67
	КН	0,18	0,04
	СЕС	0,13	0,17

Легенда: образовање родитеља (ОР), економски статус (ЕСП), културне навике (КН), укупан социоекономски статус (СЕС)

ДИСКУСИЈА

Социоекономски статус породице у овом истраживању је представљен као композитна мера образовног нивоа родитеља, материјалног статуса и културних ресурса којима располаже породица. Полазећи од претпоставке да је социоекономски статус повезан са највећим бројем ваншколских фактора, контролом ефекта СЕС-а успоставља се контрола над ефектом који могу имати различити ваншколски фактори на образовна постигнућа ученика. На тај начин се добија мера која указује који би ниво образовног постигнућа могли да очекујемо од једног истог ученика када би био школован у различитим земљама (Бауцал, Павловић-Бабић, 2010).

Приказом резултата испитивања СЕС-а уочено је да испитаници узорка претежно живе са родитељима чији је ниво образовања ограничен на завршену или незавршену основну школу. Културне навике које смо процењивали кроз куповину дневне и недељне штампе, поседовање књига у оквиру кућне библиотеке, одлазак у биоскоп или позориште и друге ваншколске активности у области спорта, музике и уметности су изузетно ограниченог опсега. Ученици узорка углавном поседују само школске књиге, у биоскоп или позориште углавном одлазе у организацији школе и ретко се баве организованим спортским активностима ван наставе.

Економски статус породице, наизглед, чини изузетак у укупном броју остварених поена. Ипак, чланове породице, код испитаника узорка, углавном чине, поред родитеља и деце и друге одрасле особе (бабе, деде, тетке, ујаци, стричеви) ограничене на малом стамбеном простору (једна соба, уз евентуалну кухињу). Многе породице немају купатило. Навођењем поседовања објеката који одређују квалитетан економски статус (аутомобил стар 20 и више година, стари компјутер, стари телевизор, неисправан музички уређај), без обзира на њихову реалну вредност, дошло је до пораста укупног броја поена на овом делу упитника.

Иако је резултатима утврђено да аспект културних навика корелира са општим школским успехом ($p > 0,05$), укупан СЕС није повезан са овом варијаблом.

Истраживања показују да ученици који у свом непосредном окружењу имају добре образовно-материјалне услове имају и позитиван однос према школи и труде се да дају свој академски максимум (Ђурић-Здравковић, Јапунџа-Милисављевић, Мутавџић, 2012). Социјално-културни контекст може утицати на степен непосредног, дневног ангажовања родитеља, као и на њихову спремност да се активно укључе у рад школе (Богуновић, Половина, 2007).

Ученици који живе у условима сиромаштва, имају мање шансе да стекну квалитетно образовање и кључне компетенције које би им омогућиле да значајно побољшају свој економски положај (Бауцал, 2012).

Инострана истраживања, такође, упућују на закључке да деца са ЛИО углавном живе у отежаним социоекономским условима. Из тих разлога, неки од њих су често приморани да обављају активности прибављања материјалних средстава већ у основношколском узрасту, које онемогућавају оптимално усмеравање академских способности (Thuneberg, 2007). То је случај и са испитаницима овог истраживања.

Многа истраживања су успела да доведу у везу социоекономске факторе и школски успех. Ова повезаност се типично добија у свим истра-

живањима корелата постигнућа. Једно такво је и интернационално PISA истраживање, у чијим се подацима истиче да социоекономски фактори утичу на академска постигнућа, у смислу да ученици са вишим СЕС у просеку имају виша образовна постигнућа. У оквиру PISA 2009 тестирања, испитан је утицај академског постигнућа и социоекономски статус ученика, мерен преко броја и врсте поседованих ствари и образовања и занимања оба родитеља. У неким од земаља које су учествовале у PISA 2009, СЕС статус у просеку објашњава 14% варијансе и тај проценат се креће од 2% у Макау, где је СЕС утицај статуса најмањи, до Перуа, где проценат објашњене варијансе 27% (Бауцал, Павловић-Бабић, 2010).

У овом истраживању корелација између ових варијабли није добијена због специфичности дистрибуције показатеља СЕС, јер су сви ниски и нема довољне варијабилности.

У литератури се истиче да би разноврснији социо-културни услови ученика доприносили већемнапредовању ученика на академском постигнућу у школи (Бауцал, 2012). Ипак, у неким истраживањима, као и у нашем, пронађено је да социоекономски статус објашњава занемарљиво мало варијансе школског напретка, свега око 2% (Јовановић, 2011).

Када се ради о повезаности образовног статуса родитеља подаци показују да су оба родитеља значајни модели за формирање позитивне оријентације према школи. Што је више образовање родитеља ученици имају позитивнији однос према школи (Ђурић-Здравковић, Јапунца-Милисављевић, Гагић, 2013). Општа културно-педагошка клима у породици, услови и активности које се у оквиру ње вреднују, условљавају формирање интересовања и успостављање иницијалних културних оријентација. Одатле потичу интересовања која условљавају активности којима се ученик бави ван школе (Богуновић, Половина, 2007).

ЗАКЉУЧАК

Резултатима овог истраживања становиште о повезаности СЕС и општег школског успеха је само делимично потврђено и то у домену корелације са нивоом културних навика ($p=0,04$).

Дакле, резултати повезаности СЕС и општег школског успеха су различити, што доказује и PISA 2009, чији су резултати објашњени у претходном тексту.

Сходно томе, сигурно би требало усмерити правац истраживања социокултурног контекста ка испитивању додатних механизма које школа нема утицај, а који може повећати постигнуће на тестовима образовних компетенци.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бауцал, А. (2012). Утицај социоекономског статуса ученика на образовна постигнућа: директни и индиректни утицаји. *Примењена психологија*, 1, 5-24
2. Бауцал, А., Павловић-Бабић, Д. (2010). *Научи ме да мислим, научи ме да учим: ПИСА 2009 у Србији, први резултати*. Београд: Институт за психологију
3. Биро, М., Нововић, З., Товиловић, С. (2006). Когнитивно функционисање едукативно запуштене деце. *Психологија*, 39, 2, 183-206
4. Богуновић, Б., Половина, Н. (2007). Образовно-материјални контекст породице и однос ученика према школовању. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 1, 99-114
5. Ђигић, Г. (2007). *Социјална интелигенција српске и ромске деце*. Магистарски рад, Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет
6. Ђурић-Здравковић, А., Јапунца-Милисав Љевић, М., Гагић, С. (2013). Родитељска подршка као детерминанта савладаности програма историје код ученика с лаком интелектуалном ометеношћу. *Специјална едукација и рехабилитација*, 12(3), 291-308.
7. Ђурић-Здравковић, А., Јапунца-Милисав Љевић, М., Мутавцић, Д. (2012). Академска саморегулација код ученика са лаком интелектуалном ометеношћу. *Специјална едукација и рехабилитација*, 11(3), 383-401.
8. Goldin, T. (2007). *Povezanost akademske samoregulacije, učeničke percepcije roditelja i školskog uspjeha*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
9. Јовановић, В. (2011). Фактори напредовања на тесту читалачке писмености. *Психолошка истраживања*, 2, 135-155
10. Kusrkar, R., Ten Cate, Th., Van Asperen, M., Croiset, G. (2011). Motivation as an independent and a dependent variable in medical education: A review of the literature. *Medical Teacher*, 33, e242-e262
11. Максимовић, Ј. (2007). Преглед методологије истраживања школског неуспеха у значајним студијама. *Радови Филозофског факултета са Пала*, 9, 2, 303-331
12. Мухић, И., Зотовић, М., Јерковић, И. (2006). Структура и социодемографски корелати породичне климе у Војводини. *Психологија*, 2, 297-312
13. Милошевић, Н. (2002). Утицај сарадње породице и школе на социјално понашање и школско постигнуће ученика. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 34, 193-212
14. Thuneberg, M. (2007). *Is a Majority Enough? Psychological Well-Being and its Relation to Academic and Prosocial Motivation, Self-Regulation and Achievement at School*. Academic Dissertation, Helsinki: Faculty of Behavioural Sciences at the University of Helsinki

**SOCIOECONOMIC STATUS AND GENERAL
ACADEMIC ACHIEVEMENT IN STUDENTS WITH MILD
INTELLECTUAL DISABILITY**

ALEKSANDRA ĐURIĆ-ZDRAVKOVIĆ
MIRJANA JAPUNDŽA-MILISAVLJEVIĆ, SANJA GAGIĆ
University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade

SUMMARY

Aim of this research is to determine the correlation between socioeconomic status of students' families and their general academic achievement.

The research was conducted on a sample of 120 examinees of both genders, by meeting the following selection criteria: IQ between 51 and 69, aged between 12 and 15.11, attending V to VIII grade of elementary school, and absence of neurological, psychiatric, emotional and multiple disabilities.

Questionnaire on family social status is used for this research. General academic achievement was taken from school files.

Although the results confirm that the aspect of cultural habits correlates with general academic achievement ($p > 0,05$), entire socioeconomic status of the family is not connected with this variable.

KEY WORDS: socioeconomic status, general academic achievement, student with mild intellectual disability